

LUND UNIVERSITY

Skejtare och rullbrädesåkare. En kulturhistoria

Jönsson, Lars-Eric

Published in:

I utkanter och marginaler. 31 texter om kulturhistoria

2015

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jönsson, L.-E. (2015). Skejtare och rullbrädesåkare. En kulturhistoria. I M. Larsson, A. Palmesköld, H. Hörnfeldt, & L.-E. Jönsson (Red.), *I utkanter och marginaler. 31 texter om kulturhistoria* (s. 317-326). Nordiska museets förlag.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

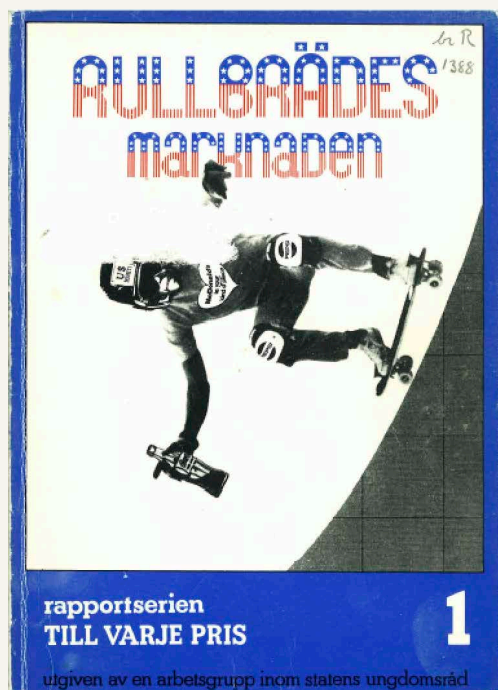
Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Christer Temptanders omslag till Statens ungdomsråds rapport om skateboardåkare (1978). Åkaren har fått en Coca-Colaflaska i handen, Pepsis varumärke på knäskydden, McDonaldsreklam på t-shirten och en hjälm med en förmodligen påhittad logotype med tecknen US och ordet "team".

Skejtare och rullbrädesåkare En kulturhistoria

LARS-ERIC JÖNSSON
professor i etnologi, Lunds universitet

Snuten dyker upp
Men vi klarar oss
– Magnum Bonum 1978

Jag blev aldrig någon riktigt bra skateboardåkare. Men jag lärde mig att springa.

Det var i slutet på 1970-talet. Den första skateboardvägen hade nått Sverige. Jag hade fått en bräda från USA av min syster som just kommit hem därifrån. Jag kämpade bl.a. med att försöka snurra ett varv på bakhjulen men blev aldrig riktigt bra. Tillsammans med en kamrat – som var mycket bättre – brukade vi sätta ut slalombanor på lämpligt sluttande gator. Det slutade inte sällan med att en polisbil närmade sig och att vi tog brädorna under armen och sprang.

Skateboardåkning var en så kallad fluga. Få betraktade den som en sport. Den mötte dock stark kritik. Vi som åkte möttes av den framförallt på gator och trottoarer. Konflikten med övriga, traditionella trafikanter var uppenbar. Kanske berodde det på att vi varken var att betrakta som fordon eller fotgängare. Skejtare åkte lite var som helst, hur som helst och troligen och ibland även för fort.

Vad jag då, på 1970-talet, inte var medveten om var att kritiken mot skateboardåkare också var av ett helt annat slag, dvs. att den var politisk. Hur kom denna kritik till uttryck? Vad ville den försvara? Vari låg problematiken? För att få svar på dessa frågor ska jag använda mig av två källor från det sena 1970-talet. 1978 publicerade Statens ungdomsråd² rapporten *Rullbrädesmarknaden*. Den ingick i en serie publikationer med titeln *Till varje pris*. Samma år gjorde Sveriges Radio ett TV-reportage om skejtande ungdomar i Stockholm. Dessa två källor har det gemensamt att de anlade ett kritiskt förhållningssätt till den nya "flugan", Statens ungdomsråd i högre grad än TV-journalisterna. Gemensamt för dem var också försöken att förstå vad de skateboardåkande ungdomarna sysslade med.

Utöver att undersöka kritiken är jag också intresserad av hur denna kritik försökte ringa in och begreppsliggöra sin måltavla, dvs. ungdomar som åkte skateboard. Jag är inspirerad av Ian Hackings diskussion om öppna sociala kategorier som ännu inte fått något beständigt innehåll eller en fast begreppsapparat³. Dessa ungdomar fanns och de åkte skateboard. Men hur skulle de benämnas? Hur skulle de förstås som en kategori? Vad skulle kategorin fyllas med?

Rullbrädesmarknaden var en förhållandevis tidig reaktion på en sport som under slutet av 1970-talet växte sig stark i Sverige. Här och var etablerades försäljning av brädor, kläder och andra tillbehör. Inspiration, musik och brädorna i sig kom i de flesta fall från USA. Skateboardåkning föreföll vara en ny företeelse som genererade delvis nya beteenden och attityder hos ungdomen som tilltalades av den. Fanns det anledning för samhället att agera, att gripa in i detta nya? I så fall hur? Och varför?

Det hände mycket under de här åren, 1977–78. Det byggdes ramper och parker, större och mindre, mer eller mindre bra. Amerikanska stjärnor flögs in för uppvisningar. Brädornas utformning skiftade påfallande mycket jämfört med de nutida. Dagens nyheter publicerade 1977–78 60 artiklar om skateboardåkning, såväl förundrande som förfasande⁴. Någon hade räknat fram att vart fjärde barn mellan 10 och 15 år åkte skateboard⁵. Trafiksäkerhetsverket gav ut rekommendationer till kommuner att förbjuda åkning på allmänna platser.

Statens ungdomsråd drog sitt strå till stacken via två rapporter. Rådet hade 1976 begärt hos regeringen att få göra en ”kartläggning av fritidens kommersialisering”⁶. I regeringens följande uppdrag ingick att formulera idéer för att ”öka föreningslivets attraktionskraft” och ge förslag ”som syftar till att motverka kommersialiseringens negativa verkningar”⁷ ⁸. Kartläggningen omfattade bl.a. intervjuer och observationer. Tidigt i rapporten framstod anläggningen New Sport House i Stockholm som särskilt problematisk och central.

Rullbrädesporten har också framhävts som en del av en amerikainspirerad livsstil. Till den livsstilen hör ’Coca-cola-kulturen’, jeansmodet, hamburgare osv men också en tuff, oppositionell attityd mot det etablerade samhället. Anknytningen till storstadsmiljön är också mycket påtaglig. New Sport House i Stockholm är landets enda hall för rullbrädesåkning. Här var tidigare biograf där man visade progressiv film (Folkets bio) men när hyran kraftigt höjdes orkade de ideella intressena inte med kostnaderna. Hallen är privat och det kostar idag tre kronor per halvtimme att åka där (fem kronor om man vill hyra bräda). På New Sport House tornar målade skyskrapor i nyrealistiska landskap upp sig längs väggarna. På läktaren finns en bar som serverar milkshakes till törstiga åkare. Längre bort, framför några flipperspel, huserar en discjockey i en glasbur. Där finns också en TV-skärm som sänder ut filmer från USA som visar hur de stora grabbarna – proffsen – hanterar sina brädor. Banvakten kallar sig Parkmarschall [sic!] och av honom får man lov att åka med skateboarden i Bowlen eller i Pipen.

Tröjor och hjälmar pryds av Mc Donalds och Coca-cola-märken eller av amerikanska flaggan. Det råder inget tvivel om var idealen finns.⁹

Detta långa citat är innehållsrikt. Observationerna byggde uppenbarligen på undersökarens närvaro. Iakttagelserna kretsade kring ekonomi, ägande, estetik, språk. Kontrasten mellan den ideella Folkets bio-biografen och denna kommersiella miljö pyntad med nyrealistiska landskapsmotiv var anslående. Närvaron av amerikanska varumärken ansågs peka mot att åkarnas ideal också fanns där, i USA. En flicka, Maria 12 år från Hammarbyhöjden, intervjuades. Hon åkte regelbundet ca tre timmar om dagen och arbetade på New Sport House. Tidigare hade hon tränat gymnastik med Sofia-flickorna. Sedan en vecka hade hon slutat för att orka tillbringa mer tid på skateboarden¹⁰. Kommersiella aktiviteter konkurrerade ut ideella. Traditionella idrotter byttes ut mot något annat.

Rapporten redovisade ingående intervjuer med åkare. Därefter tog arbetsgruppens synpunkter vid. Rullbrädesåkningen var enligt utredarna ett svar på en torftig uppväxtmiljö. Det var viktigt att unga människor lärde sig att ”kritiskt granska och ifrågasätta dessa miljöer”¹¹. Generellt såg utredarna framför sig en livsstil som fullt ut var introducerad och kontrollerad av kommersiella krafter. Utredarna pekade på ungdomars ”försvarslöshet” och fortsatte:

Vi har översvämmats av en multinationell, utslätad kommersiell kultur, som utgör ett allvarligt hot mot vår egen kulturella särart. Detta är oroande och samtidigt en utmaning. Vi måste på allvar fråga oss varför ungdomar väljer en sådan livsstil framför andra.¹²

1978 var det fortfarande gångbart att tala om den egna kulturella särarten i kontrast till multinationell och kommersiell kultur. Ett delsvar på den avslutande frågan låg i att det hade skapats en särskild marknad kring ungdomar som kände sig ”nyttigare” som konsumenter eftersom de inte var del av arbetsmarknaden. Barn- och ungdomstiden hade skiljts från vuxenvärlden och parallellt hade en kommersiell industri tagit sikte på dessa år och underbyggt ”myten om en speciell ungdomskultur”¹³. Till detta kunde läggas att rullbrädesåkare verkade klara sig sämre i skolan än andra. Till den andra rapporten¹⁴ i Ungdomsrådets serie gjordes en enkätundersökning i årskurserna 6–9. Det gällde bl.a. att känna till följande.

- a. Att apartheid inte innebär att det råder ett gott förhållande mellan raserna.
- b. Att en engelsk bil inte har E som nationalitetsbokstav.
- c. Att SAF inte är ett flygbolag.
- d. Att fascism betecknar ett antidemokratiskt styrelsesätt.
- e. Att svenska riksdagen inte har 350 ledamöter.

Det visade sig, att de som åkte ofta respektive åkt men slutat åka kunde i genomsnitt 2.57 av de fem frågorna. Skillnaden mellan åkarna och de som aldrig hade åkt var små men urskiljbara enligt den undersökande sociologen. Elever som åkte ”ofta” klarade frågorna generellt ”inte så bra” (1979:55).

Sammantaget riktade Ungdomsrådets rapporter tämligen hård kritik mot både ungdomar som i det sena 1970-talet åkte skateboard och det samhälle som omgav dem. På svensk botten var detta en ny företeelse. Statens ungdomsråds rapportserie beskrev två parallella processer. Den ena handlade om att skaffa kunskap. Den andra handlade om conceptualisera det som skulle förstås. Och här framträder också forandet av en social problemkategori – *rullbrädesåkaren*.

Rullbrädesåkaren var försvarslös inför de kommersiella krafterna men odlade samtidigt en ”tuff, oppositionell attityd” mot samhället. Denna kombination av opposition och försvarslöshet verkade resultera i att traditionella, folkrörelsebundna idrotter övergavs till förmån för kommersiellt drivna aktiviteter. Utredarna tyckte sig också se att denna rörelse kunde relateras till ”torftiga livsmiljöer”. Bilden av denna figur fick sitt uttryck i Christer Temptanders omslag till rapporten som visade en skateboardåkare med en Coca-colafaska i handen, Pepsis varumärke på knäskydden, McDonaldsreklam på t-shirten och en hjälm med en förmodligen påhittad logotype med tecknen US\$ och ordet ”team”: Tuff och oppositionell och samtidigt i händerna på de kommersiella krafterna.

Sveriges Television gjorde samma år ett reportage om den nya sporten. Reportern Marianne Gillgren träffade och intervjuade skejtande ungdomar, bl.a. på New Sport House. Här fanns, konstaterade hon, mycket som frestade. Man kunde köpa brädoner och tillbehör, läsk och godis. Man kunde spela flipper. Att åka kostade 5 kronor i timmen. Men inte för alla. Gillgren träffar en pojke som arbetar som ”parkmarshal”. På helgerna tar han emot biljetter. Han får betalt i fribiljetter och inte i pengar. Några får en biljett per timme, andra två och somliga får arbeta mer än en timme för en biljett.

Men för att ändå få ut litet pengar händer det att man säljer sina biljetter för ett lägre pris, tre kronor, till andra som vill åka. Är det här systemet rimligt?¹⁵

Gillgren skildrade knappast några tuffa eller oppositionella åkare utan snarare ungdomar som möttes av det offentliga samhällets njugga inställning. I övrigt fångade hon upp flera av de teman som också bekymrade Statens ungdomsråd. Han – det var oftast en han – ägnade mycket tid åt sin åkning, var hänvisad till förbjudna offentliga platser eller ställen som i likhet med New Sport House tog betalt. Språkfrågan uppmärksammades också. Fanns det verkligen inga användbara svenska ord för trucks, boards, bowls?

En sak som slår mig i denna historia är hur lite den har att göra med det som vi möttes av på gatorna. Vi uppfattade framförallt att vi var ett trafik- och ordningsproblem. Den politiska och kulturkritiska debatten kände vi inte till. Man

skulle kunna beskriva det som att den sociala kategorin *rullbrädesåkare* som bl.a. Statens ungdomsråd beskrev och formade hade påfallande få tangenter till de, oss, som åkte på gatorna – *skateboardåkarna*. Dessa två begrepp var inte två olika sätt att uttrycka samma sak. De var två olika sätt att uttrycka två olika företeelser. Ungdomsrådets rullbrädesåkare var både ett hot och ett offer, ett hot mot det folkrörelsebyggda välfärdssamhället och ett offer för kommersialismen.

Kanske skulle man, för att tala med den kanadensiska filosofen Ian Hacking¹⁶, kunna säga att återkopplingseffekterna mellan kategorin Rullbrädesåkare och vi som åkte skateboard var mycket begränsade. Statens ungdomsråds kritik tog utgångspunkt i politiska och ideologiska överväganden. Vi på gatan möttes aldrig av dessa. Och något säger mig att rådets utredare inte såg eller förstod vad som hände på gatunivån. Visst, man var där och observerade och intervjuade. Men uppfattningen om vad denna ”fluga” handlade om och bar med sig förefaller ha varit bestämd på förhand. Det motstånd som vi mötte på gatorna var snarare av fiskal natur. Polisens uppgift handlade om trafiksäkerhet och en inställning att gatorna var avsedda för traditionella fordon. Sedd från ett samhälleligt perspektiv var rullbrädesåkaren ett ungdoms- och kulturpolitiskt problem medan skateboardåkaren var ett ordnings- och trafikproblem.

Man skulle kunna tro att forandet av den sociala problemkategorin rullbrädesåkaren medverkade till att döda flugan. I början av 1980-talet verkade den svenska skateboardhistorien nästan vara avslutad. Antalet åkare hade sjunkit dramatiskt. Först tio år senare väcktes det tynande intresset åter, och då inte minst i form av street skating^{17 18 19}. Och kanske ska vi ändå hålla med Statens Ungdomsstyrelse i att det i denna street skating återfinns en viss oppositionell attityd. Jag skulle nog ändå tro att de flesta skateboardåkare finner en viss livsluft i att vara mot, att ta spjörn så där lite lagom mot samhället. Det är inte mycket till politisk protest men den skating som utvecklades med början på 1990-talet skulle komma att mynna ut i nya sätt att ta stadens rum i anspråk. Det var ett ianspråktagande som skulle få olika effekter. Sedan några år tillbaka är skateboardåkare ett vanligt och för det mesta accepterat inslag i det urbana rummet. Många har pekat på hur skejtarnas sätt att ta röra sig i stadsrummet har givit det nya betydelser och användningar²⁰ utöver de omedelbart funktionella och ekonomiska.

Vi som var med i 1970-talets första svenska skatevåg noterar förstas en förändring i det offentliga samhällets sätt att möta skateboarding. Men vi ser också att en del gamla konflikter kvarstår. Det råder till exempel delade meningar om synen på *var* skateboardåkare bör utöva sin sport. På offentliga platser uppstår ibland kontroverser var gränserna för denna offentlighet går. Omfattas skateboardåkare av den? Eller inte? Den frågan riktar intresset mot det offentliga samhällets förhållningssätt till just offentlighet. Men den uppmanar också till att undersöka hur skateboardåkare nyttjar det offentliga rummet, hur det konstrueras av en blick som söker åkbara ytor, kanter att glida på, hoppa över och/eller mot.

1978 byggdes Automobilen "Snakerun" i Olofsbo utanför Falkenberg. Det var den första kommersiella skateboardparken i Sverige. 30 år senare, 2008, väckte artikelförfattaren tillsammans med Gunnar Almevik fråga om byggnadsminnesförklaring av parken. Som skäl angavs att anläggningen koncentrerade en tidstypisk debatt om kommersialismens negativa verkningar och att den bildade utgångspunkt för en historia om en grupp människor som tidigare knappast har sett sig representerad i kulturarvstermer i allmänhet och svenska byggnadsminnen i synnerhet. Ansökan avslogs av Länsstyrelsen i Halland 8 mars 2010.

Foto av författaren, 2007.

Ett tydligt tecken på vad som har hänt står att finna i hur arkitekter numera inte sällan dekorerar sina perspektivskisser av stadsmiljöer i vardande med skateboardåkare. Denna framstår som en signal om att arkitektkontoret i största allmänhet är i någon form av framkant men också om en syn på det offentliga rummet som öppet för många slags möten mellan människor i rörelse. Å andra sidan finns det fortfarande en levande och kritisk hållning till skateboardåkarens plats i stadsrummet. Det finns gott om exempel på strategiskt placerade fysiska hinder som är avsedda att omöjliggöra åkning²¹.

Samtidigt har vi under 2000-talet sett en ökad mängd särskilda platser för skateboardåkare. Stapelbäddsparken i Malmö är i Sverige kanske den mest

kända. Under senare år har upp mot 80 liknande betongparker byggts även på mindre orter²². Vi skulle kunna betrakta denna produktion av parker som ett sätt att försöka kontrollera skateboardåkaren, att förlägga verksamheten till en särskild plats där den inte stör det offentliga stadsrummet. Kanske skulle denna process kunna beskrivas i termer av kompartmentalisering. Å andra sidan ser vi alltså också ur skejtare nästan kramas ihjäl av stadsbyggare för deras sätt att förhålla sig till stadsrummet.

Idag, 2015, är rullbrädesåkaren som (problem)kategori död. Skejtaren (eller skateboardåkaren) lever dock och frodas. Den är inte konfliktfri men förefaller stå fri från den kritik som Statens ungdomsråd luftade 1978. Även om det händer att det blossar upp debatter om var skateboardåkning bör och inte bör äga rum är skateboardåkning idag varken att betrakta som subversiv eller mer kommersiell än andra idrotter. Den gestaltar dessutom begreppet spontanidrott, omhuldad och efterfrågad i en genomorganiserad och traditionsbunden idrottsrörelse som brottas med sin egen förnyelse.

EPILOG

30 år efter att Rullbrädesmarknaden publicerades sitter jag en försommardag tillsammans med min son och min gode vän och mycket duktiga skejtare Gunnar i publiken runt en av Europas största och finaste skateparker, Stapelbäddsparken i Västra hamnen i Malmö. Det är en del av den omdaning som stora delar av det gamla hamnområdet i Malmö går igenom sedan några år tillbaka. Själva skateparken drivs av Föreningen Bryggeriet och Malmö stad som finansierar en väsentlig del av verksamheten. Förutom skateboarding arrangeras här konserter, poesiuppläsningar, filmvisningar, konstutställningar etcetera. 2007 öppnade Malmö kulturförvaltning ett bibliotek i en container i anslutning till parken. Denna blandning av aktiviteter är inte bara ett tecken på att lokal kultur, fritid och sport håller på att glida samman utan också på att Malmö kommun har formulerat en strategi för att komma i kontakt med ungdomar som i vanliga fall anses svåra att upprätta relationer med. Stapelbäddsparken är uppenbarligen inte bara en arena för skateboarding i synnerhet och kultur- och fritidsaktiviteter i allmänhet. Den är en kommunikationskanal mellan kommunen och delar av dess ungdomar.

NOTER

- 1 <https://www.youtube.com/watch?v=2evkTNY1fGo> (hämtad 2015-03-06).
- 2 Statens ungdomsråd inrättades 1959 och ombildades 1994 till Ungdomsstyrelsen. Sedan 2014 är benämningen Myndigheten för ungdoms- och civil-

samhällesfrågor.

- 3 Hacking 2004, s. 280.
- 4 Almevik 2008, s. 14.
- 5 Det var vid denna tid inte helt ovanligt med flickor bland åkarna. En beräkning från 1978 gjorde gällande att ca 20 procent av flickorna på mellan- och högstadiet åkte eller hade någon gång provat att åka. Motsvarande siffra för pojkar uppgavs vara 50 (Statens ungdomsråd 1979, s. 21).
- 6 Statens ungdomsråd 1978, s. 7.
- 7 Statens ungdomsråd 1978, s. 7.
- 8 Formuleringen var delvis densamma i 1974 års kulturpolitiska mål.
- 9 Statens ungdomsråd 1978, s. 30.
- 10 Statens ungdomsråd 1978, s. 41.
- 11 Statens ungdomsråd 1978, s. 51.
- 12 Statens ungdomsråd 1978, s. 57.
- 13 Statens ungdomsråd 1978, s. 49.
- 14 Rapporten skrevs av sociologen Bo Schelin, Lunds universitet med medel från Konsumentverket.
- 15 www.oppetarkiv.se/video/2091224/lordags.
- 16 Hacking 2000, s. 159.
- 17 Malmerberg 2013, s. 6, Bäckström 2005, s. 35.
- 18 Ännu så sent som 1991 kunde författaren Stefan Ekberg publicera en roman med titeln ”Begagnad skateboard bytes mot livsinnehåll”, en roman som inte på något sätt handlade om skateboardåkning men vars titel rimligen måste ha uppfattats som meningsfull 1991.
- 19 Denna form av skating är fortfarande mycket stark. Men parallellt finns också mer utpräglad ramp- och parkåkning.
- 20 Jfr Borden 2005.
- 21 Almevik 2008, s. 11, Malmerberg 2013, s. 15.
- 22 Inventering av betongparker byggda 2003–2014 av Gunnar Almevik.

REFERENSER

Otryckta källor

- Almevik, Gunnar (2008). Kick Flip Architecture. Konferenspapper, Conference Architectural Inquiries, Göteborg.
- Beslut 432-1816-08, 2010-03-08. Ansökan om byggnadsminnesförklaring av Automobilens snakerun, Olofsbo 1:43, Morups socken, Falkenbergs kommun. Länsstyrelsen Hallands län.
- Förslag till byggnadsminnesförklaring av Automobilens Snakerun, Olofsbo, Stafsinge, Falkenberg. 2008-01-25. Gunnar Almevik, Lars-Eric Jönsson
- Inventering av betongparker byggda 2003–2014 av Gunnar Almevik. Excerpt i privat ägo.

Malmerberg, Oscar (2013). Skateboard i staden. En studie av tre urbana platser. Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Offentligt tryck

- Rullbrädesmarknaden (1978). Rapportserien Till varje pris: 1. Statens ungdomsråd.
- Skateboardåkaren (1979). Rapportserien Till varje pris: 2. Statens ungdomsråd.
- Barnbibliotekscentrum, Malmö stad (2007). Utvärdering av Projektet – containerbibliotek.

Tryckta källor

- Borden, Ian (2005). *Skateboarding, Space and the City. Architecture and the Body*. Berg: Oxford.
- Bäckström, Åsa (2005). *Spår. Om brädskulturer, informella läroprocesser och identitet*. Stockholm: HLS förlag.
- Ekberg, Stefan (1991). *Begagnad skateboard bytes mot livsinnehåll*. Stockholm: Prisma.
- Franzén, Mats (1982). Statlig ideologiproduktion. Exemplet Statens ungdomsråd. I: *Sociologisk forskning*, vol. 19, no 4, s. 85–88.
- Hacking, Ian (2000). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Hacking, Ian (2004). Between Michel Foucault and Erving Goffman. Between discourse in the abstract and face-to-face interaction. I: *Economy and Society*, vol. 33, nr 3, August, s. 277–302.

Elektroniska källor

- www.sverigesskateboardforbund.se/om_forbundet_2014.html (hämtad 2015-03-04).
- <http://www.oppetarkiv.se/video/2091224/lordags> (hämtad 2015-03-06).